

Anka Ranić

Hrvatski državni arhiv

Marulićev trg 21

Zagreb

VREDNOVANJE I IZLUČIVANJE KNJIŽNIČNE GRAĐE U KNJIŽNICI HRVATSKOGA DRŽAVNOG ARHIVA (8. STUDENOGA 2006.–12. SVIBNJA 2007.)

UDK 025.26:930.25(497.5)

Uvod

Zbog izgradnje novog uredskog prostora u glavnoj zgradi Hrvatskoga državnog arhiva na Marulićevom trgu 21, knjižnica HDA ostala je bez značajnoga spremišnog prostora. Posljedica toga bilo je preseljenje dijela knjižnične građe u novododijeljeno spremište u Kerestincu. Tijekom 2006. godine tamo je preseljena zbirka stranih časopisa i sve neobrađene knjige te je odlučeno da se tamo preseli i najveći dio zbirke novina koja je unatrag par godina postavljena na galeriji Velike čitaonice. Pri izboru građe za preseljenje vodilo se računa da korištenje najmanje trpi, odnosno da se dislocira građa koja se malo i rijetko koristi. U koncepciji koja je u novonastalim uvjetima stvorena, iskristalizirano je stajalište da se u spremištima na Marulićevom trgu ostave sve posudbene zbirke knjiga (Opatička, Marulić, C biblioteka i UDK zbirka), domaći časopisi, službene publikacije i nekoliko naslova novina, a na galeriju Velike čitaonice postavi referentna i stručna arhivistička zbirka koja bi obuhvatila sve relevantne sadržaje potrebne arhivistima u svakodnevnom radu, od referentnih djela, preko arhivističkih priručnika i časopisa do službenih publikacija i novina. Ona bi dijelom sadržavala građu koja se već nalazi na galeriji kao što su službene publikacije, novine i referentna literatura, a dijelom bi bila popunjena iz ostalih zbirki knjižnice.

Postavljanje knjižnične građe u novi prostor i uređenje knjižničnog fonda na obje lokacije zahtijevalo je više kadra od onog kojim knjižnica raspolaže i pomoć općih službi HDA u organizaciji prijevoza i grijanja te nabavci osnovnog namještaja i opreme u spremištima gdje se radilo. Odlukom ravnatelja od 27. listopada 2006. godine djelatnici knjižnice zaduženi su za obavljanje ovih poslova, a kao pomoć knjižnici dodijeljena su dva arhivska tehničara iz Odjela za zaštitu i obradu arhivskoga gradiva, jedan civilni ročnik i tehničar reprograf (dva sata dnevno za rad na galeriji). Za rad u Kerestincu određeni su utorak i četvrtak, a za rad na galeriji ponedjeljak i srijeda. Posao je trebao započeti 7. studenoga 2006. te biti dovršen 31. ožujka 2007. godine. Odlukom su konkretno postavljena tri zadatka:

»1.a. sređivanje stranih časopisa koji se nalaze u Kerestincu (utorkom i četvrtkom od 8,00 do 15,00 sati);

1.b. izlučivanje knjižnoga gradiva koje je iz spremišta na I. katu (istok) s Marulićevog trga preneseno u prostor u Kerestincu (utorkom i četvrtkom od 8,00 do 15,00 sati);

1.c. priprema časopisa (i.e. novina) na galeriji Velike čitaonice za otpremu u Kerestinec (ponedjeljak i srijeda).«

Posao je stvarno započeo 8. studenoga 2006. na galeriji, a 14. studenoga 2006. u Kerestincu, jer se čekalo grijanje (kupnja grijalica).

Sređivanje stranih časopisa

Strani časopisi zatečeni su spakirani u kartonske kutije označene prvim slovom naslova časopisa. Kutije se najprije raspakiralo, časopise složilo abecedno i kronološki unutar svakog naslova i postavilo na police. Radilo se o otprilike 500 kutija i 2.000 naslova. Tijekom sređivanja izdvojen je dio arhivističkih, bibliotekarskih i informatičkih časopisa radi njihovog vraćanja na galeriju Velike čitaonice. Isto tako su izdvojeni filmski časopisi koji se predaju Kinoteci. Posao postavljanja časopisa u prostor završen je sredinom veljače, a čitava zbirka zauzela je 300 dužnih metara spremišnog prostora.

Nakon smještaja pristupilo se izlučivanju i popisivanju časopisa do razine sveščića. Ovaj posao je u tijeku i trajat će, vjerojatno, do kraja ljeta. Do kraja travnja popisano je: 147 naslova arhivističkih časopisa (2.677 sveščića); 20 naslova fotografskih časopisa i 177 naslova filmskih časopisa (1.786 sveščića); 138 naslova bibliotekarskih i informatičkih časopisa (1.195 sveščića); 713 naslova inozemnih časopisa s ostalih stručnih i znanstvenih područja i to do slova »N« (13.774 sveščića), od kojih je izlučen 91 naslov (1.401 sveščić).

Izlučivanje knjižne građe u spremištu Kerestinec

U knjižnici HDA se tijekom zadnjih dvadesetak godina skupio značajan broj knjižne građe koja nikada nije bila popisana i stručno obrađena. Najvećim dijelom se radi o poklonjenim ili otkupljenim knjižnicama istaknutih povjesničara i javnih djelatnika i građi koja je u HDA preuzeta od drugih institucija, bilo onih koje su prestale postojati, bilo onih koje su ukinule knjižnice. Procijenjeno je da se radi o otprilike 50.000 naslova koji se uglavnom preklapaju s postojećim fondom ili po svom sadržaju ne korespondiraju s fondom arhivske knjižnice. Početkom 2006. godine pristupilo se sređivanju ovog dijela knjižnične zbirke. Knjižna je građa najprije očišćena i priređena za popisivanje. Instalirana je posebna baza u Accessu s osnovnim elementima bibliografskog zapisa te dodatnim poljima za lakše snalaženje (pripadnost određenoj zbirci porijekla, oznaka kutije u koju se sprema itd.), uz jedinstveni identifikacijski broj jedinice. Popisivanje i pakiranje u kutije provedeno je u spremištu »istok« gdje su knjige bile i smještene. Popisivanje je izvršeno na četiri lokalno umrežena računala. Na kraju je stvarni broj bio 41.139 svezaka. Tijekom popisivanja provedeno je izlučivanje za prvih 9.000 svezaka, a za prvih 4.000 i izdvajanje iz kutija (98 kutija) naslova koje knjižnica HDA zadržava. Posao na izlučivanju je prekinut zbog hitnog iseljenja čitavog spremišta »istok«. Popisana građa preseljena je u spremište u Kerestincu. Knjige filmske zbirke nisu nakon popisivanja seljene u Kerestinec već su odmah premještene u Kinoteku u Savskoj (4.452 sveska), kao i knjige iz zbirke Plaški koje su ostale na Marulićevom trgu 21 u spremištu Odsjeka za starije arhivsko gradivo (1.287 svezaka do kraja svibnja do kada je popisivanje trajalo).

Za knjige preseljene u Kerestinec (763 kutije) trebalo je nastaviti izlučivanje i izdvajanje naslova koje knjižnica zadržava i, nakon stručne obrade, uključuje u svoj fond. Do sredine veljače taj posao je završen. Za HDA je izabrano ukupno 10.629 svezaka. Do početka ožujka izvršeno je ažuriranje popisa i oni su tijekom tog i idućeg mjeseca u dva odvojena popisa stavljeni na mrežnu stranicu HDA te su ponuđeni svim područnim arhivima, djelatnicima HDA, NSK, znanstvenim knjižnicama u Sustavu znanstvenih informacija, srodnim specijalnim knjižnicama te gradskim i drugim knjižnicama da izaberu naslove koji im odgovaraju. Odaziv je bio iznimno dobar. Od ponuđenog 24.771 sveska, zainteresiranim institucijama i pojedincima prosljeđeno je ukupno 5.578 svezaka. U stari papir predana su 19.193 sveska.

Priprema novina na galeriji Velike čitaonice za otpremu u Kerestinec

Zbirka novina na galeriji Velike čitaonice zatečena je u potpunom neredu. Naslovi nisu bili ni dosljedno abecedno složeni, ni objedinjeni, odnosno svih naslova je bilo u svim dijelovima galerije. Samo manji dio zbirke ranije je uvezan u knjige različitih formata i obujma, dok se veći dio nalazio u starim kartonskim omotima, najčešće prevelikima, a dio je bio neomotan, u svežnjevima u rasutom stanju ili povezan neprikladnim trakama i špagama koje su trajno oštetile svežnjice. Prioritet je bio objediniti građu po naslovima kako bi se utvrdilo koliko ima duplikata i multiplikata te se pristupilo izlučivanju. Nakon objedinjavanja izvršeno je vrednovanje naslova i odlučeno što knjižnica zadržava, a što ne. Izlučene novine svrstane su u dvije skupine. Prva je obuhvatila primjerke novina koji izrazito fragmentarno predstavljaju pojedini naslov i ujedno su teško oštećeni pa bi trebala velika sredstva za njihovu restauraciju. Ocijenjeno je da ove novine nema smisla nuditi drugima pa su odmah odstranjene iz HDA i predane Uniji (221 svežanj i stotinjak pojedinačnih primjeraka). Druga skupina je sadržavala bolje očuvane cjeline ali ti naslovi po svom profilu ne odgovaraju knjižnici HDA (strane i lokalne novine koje su izlazile nakon 1945. godine, dijelovi kulturnih tjednika drugih balkanskih zemalja i sl.) te su popisani i

putem mrežne stranice ponuđeni drugim arhivima i srodnim institucijama te pojedincima na poklon. Popis je sadržavao i oznaku radi li se o cjelovitom uvezu/omotu godišta ili, pak, o većim ili manjim cjelinama naslova. Odaziv je bio odličan. Od ponuđenih 48 naslova (131 omota) preuzeto je gotovo sve. Trajno je odstranjeno samo 16 omota.

Neuvezane novine i one čiji su uvezi teže oštećeni, a trajno su zadržane u zbirci, omotane su u nove kartonske omote. Novi omoti su manjeg formata da bi se lakše s njima rukovalo i da bi se građa prilikom korištenja manje oštećivala.

Prvi put su u zbirku novina uključene i emigrantske novine koje je knjižnica tijekom dužeg vremenskog razdoblja skupljala izdvajajući pojedine naslove i brojeve iz raznih donacija i otkupa. Radi se o relativno velikom broju naslova, ali fragmentarno zastupljenih. Koliko fragmentarno teško je reći budući da, u kratkom roku koji je dat za sređivanje zbirke novina, nije bilo vremena za istraživanje početka i tijeka izlaza svakog pojedinog naslova. Iz istih razloga ovaj dio zbirke nije izlučen. Odstranjeni su samo duplikati i multiplikati. Izgradnja ovog dijela zbirke nastavlja se i dalje. Knjižnica će i u narednom razdoblju prikupljati emigrantske novine i pridruživati ih postojećim naslovima. Sadašnja zbirka okuplja naslove hrvatske emigracije, ali ima i nešto novina emigracija ostalih balkanskih naroda iz vremena kada su njihove matične nacionalne zajednice zajedno živjele u okviru Jugoslavije. Emigrantske su novine popisane i označene posebnom oznakom kako bi se odvojile od osnovne zbirke, lakše pretraživale i kako ne bi izazivale nedoumice korisnicima kod pretraživanja jer se isti naslovi pojavljuju ponekad i na trima različitim novinama, domaćim i emigrantskim. U spremištu Kerestinec također su odvojeno postavljene. Obje su cjeline složene abecedno te kronološki unutar svakog naslova.

Posljednji zadatak je bio odlučiti koji naslovi ostaju na galeriji Velike čitaonice, a koji se sele u Kerestinec. Kriterij kojim se rukovalo bila je učestalost korištenja pojedinih dijelova zbirke te ranije utvrđeno načelo da svako povijesno razdoblje iz kojeg HDA čuva arhivsko gradivo bude pokriveno bar jednim kvalitetnim naslovom novina. Naime, novine koje ostaju na galeriji automatski se uključuju u stručnu arhivističku zbirku i moraju zadovoljiti osnovni kriterij za organizaciju i oblikovanje iste, a to je da pruža arhivistima potrebne informacije u njihovom svakodnevnom radu na arhivskom gradivu.

Na galeriji je zadržano 10 naslova, na 46 metara spremišnog prostora. U Kerestinec je preseljen 271 naslov osnovne zbirke i 92 naslova emigrantske zbirke. Obje su postavljene na 225 metara spremišnog prostora i popisane do razine uveza/omota.

Zaključak

Vrednovanjem i izlučivanjem knjižnične građe knjižnica HDA je otvorila prostor vrijednoj građi da nađe svoje mjesto u zbirci, obogati je i privuče nove korisnike. Odstranjivanjem nepotrebnih sadržaja knjižnica je podigla razinu svoje uređenosti i preglednosti. Sam posao koji je obavljen tijekom 2006. i početkom 2007. godine pokazao je niz dobrih, ali, nažalost, i niz loših osobina. Kad govorimo o dobrima onda mislimo na cjelovitost zahvaćanja neobrađenog fonda postupkom vrednovanja i izlučivanja, dakle knjiga, časopisa i novina, izbor timova koji su radili, brzo razrješavanje tekućih problema vezanih uz organizaciju i uređenje prostora u kom se radilo, izvrsnu suradnju svih sudionika u radu koja je olakšavala koordinaciju svih segmenata na kojima se djelovalo, volju svih da priskoče u pomoć i sl. Lošim se pokazalo ukupno planiranje rada i, s tim u svezi, terminiranje završetka pojedinih faza posla. Vrijeme je pokazalo da je sređivanje stranih časopisa teklo puno sporije nego što je planirano. Slično je bilo i s knjigama. Iako je izlučivanje i izdvajanje naslova koje knjižnica HDA zadržava završeno relativno brzo, odužio se postupak nuđenja viškova drugim institucijama i pojedincima, prikupljanje njihovih zahtjeva i postupanje po njima, pakiranje i otprema. Međutim, zbog dobrih ocjena drugih ustanova ovakvom načinu objave viškova (popis na mrežnim stranicama) i velikog odaziva na objavljene popise, pokazalo se da je nešto duži postupak itekako opravdan jer je ipak velika količina građe završila kod onih kojima je stvarno potrebna. Vrednovanje, izlučivanje i sređivanje zbirke novina obavljali su samo djelatnici knjižnice pa je, zbog njihove prezauzetosti drugim poslovima, rad na galeriji čitavo vrijeme akcije trpio.

Učinjena je klasična pogreška u planiranju, kao normativi za planiranje uzeti su idealni i maksimalni učinci po osobi i vrsti građe. Potpuno su zanemareni čimbenici iznenađenja, kao što su kadrovske promjene, opravdani izostanci s posla, nepredviđeni poslovi u knjižnici i odjelima iz kojih su drugi djelatnici posuđeni itd. Rezultat svega toga je bilo kašnjenje u realizaciji poslova i nepridržavanje roka iz Odluke od 27. 10. 2006. Izlučivanje knjiga i trajno odstranjivanje viškova završeno je 27. travnja 2007., preseljenje novina u Kerestinec 12. svibnja 2007., a sređivanje časopisa još je u tijeku i trajat će do kraja rujna 2007.